

בשטח נמשכים ההסדרים הקיימים מזה שנים רבות. תושבים רבים של השטחים מוחזרים מהגשר ללא הסבר בנסותם לצאת לחו"ל. פניות של המוקד מביאות להסדרה של חלק ניכר ממקרי המניעה, אולם ברוב המקרים המענה שמקבל המוקד הוא שהתושב מנוע מלצאת לחו"ל מטעמי ביטחון, בשל היותו פעיל באחת המפלגות האיסלאמיות או ארגוני הסיור. המידע, על בסיס התקבלה ההחלטה למנוע את יציאתו של התושב, נשאר חסוי. לא פעם נראה, שמניעת היציאה נעשית כאמצעי לחץ שנועד להביא את התושב הפלסטיני לשיתוף פעולה עם הרשויות הישראליות, כסנקציה עונשית או ככלי להבהיר לתושב "מי הבוס".

לדעת המוקד, לא פעם רואה השב"כ בבקשה להיתר יציאה הזדמנות להפעיל לחץ על התושב, על מנת לדלות מידע, להשיג שיתוף פעולה או להפגין את התלות של התושב במוצא פיו של רכז השב"כ המקומי. כפועל יוצא מכך, מתנות הרשויות את הטיפול בחלק מבקשות המוקד להיתרי יציאה, במפגש בין המבקש – התושב הפלסטיני – לבין גורמי שב"כ. המוקד מחה על נוהג זה: מדובר בניצול ציני של מצוקתו של אדם הצריך לצאת לחו"ל מטעמים דחופים, ובהפיכת המוקד, ארגון לזכויות אדם, למתווך פגישות של שירות הביטחון. המחאה לא הועילה, והרשויות דבקו בשלהן במעטה של מכבסת מלים: הזימון לשב"כ מתואר עתה כמתן הזדמנות לשימוע, על מנת לאפשר לשב"כ להשלים את האבחון הבטחוני של המבקש במקרים גבוליים. אין המדובר בשימוע כהלכתו, כמובן. מידע וחומר ראיות גלוי בדבר ההאשמות הבטחוניות לא מועבר למבקש מראש, וגם זכות הייצוג ע"י עו"ד לא קיימת. עד כמה מדובר במכבסת מלים מוכיח מקרהו של ר"מ. הוענקה לו הזכות "לשימוע" במשרדי השב"כ בחודש ינואר 2000, והוא חר שלא לנצלה. באוגוסט ביקש המוקד מהרשויות הצבאיות לשקול מחדש את ההחלטה על מניעת יציאתו לחו"ל. המענה היה שהבקשה לא תטופל, משום שר"מ לא התייצב לאותו זימון. עד עתה לא עלה בידי המוקד לקבל מהרשויות החלטה בעניינו של ר"מ: האם ישנו בידיהם מידע מספיק למנוע את יציאתו או שמא הם מתירים אותה.

תופעה אופיינית נוספת היא השיהוי הרב בתשובות לפניות המוקד, בניגוד להסדר בן שנים רבות, שהושג בבג"צ, לפיו משך המענה הרגיל לבקשות לאישור יציאה יהיה עד חודשיים. בעניינו של י"ג מקלקליה נדרשו שנתיים על-מנת לקבל מענה. י"ג הוא מרצה באוניברסיטת אלנג'אח בשכם, וצריך להגיע לירדן על מנת להשתתף בכנסים ובאירועים אקדמיים. בנוסף, יש לו רכוש ונכסים שהוא מנהל בירדן. פניית המוקד בעניינו מחודש מאי 1998 נענתה רק בחודש פברואר 2000, וגם זאת לאחר פניות חוזרות ליועץ המשפטי של מפקד כוחות צה"ל בגדה המערבית עם העתקים למבקר מערכת הביטחון. בתשובה נמסר כי יציאתו של י"ג נמנעת "בשל תמיכתו בארגון החמאס". המוקד מחה על המניעה: לא ייתכן שחופש התנועה ייפגע על רקע תמיכה בארגון, להבדיל מפעילות צבאית. תוך שבועיים שינו הרשויות את גרסתן, וכעת הפך י"ג לתומך – ופעיל – בחמאס.

הנמקות אחרות שנתקבלו במוקד בשנה האחרונה כוללות מניעת יציאתה של אישה בת 49 לביקור אצל אחיה ואחיותיה בירדן ולעלייה לרגל למכה "על רקע זיהויה עם ארגון הג'יהאד האיסלאמי הפלסטיני"; מניעת יציאתה של אישה לבקר את בנה הכלוא במצרים משום ש"בנה פעיל חמאס צבאי, ומטעמים בטחוניים נמנעת יציאתה"; ומניעת יציאתו של תושב חברון לביקור משפחה בירדן משום שהוא "אביו של מבוקש חמאס, עשוי לנצל את יציאתו מהאזור לצרכי פח"ע" (פעילות חבלנית עוינת).

כניסה לעזה

הסכמי אוסלו שבים וקובעים, כי יש לראות בגדה המערבית וברצועת עזה יחידה טריטוריאלית אחת. הכרזה זו היתה בגדר מלים ריקות גם לפני פרוץ אינתיפאדת אל-אקצה, כאשר עוד פעל "המעבר הבטוח": רבים מתושבי שני האזורים לא יכלו גם אז לנוע ביניהם. השימוש במעבר הבטוח הותנה בהחזקה של כרטיס מגנטי והיעדר מניעה בטחונית. הסדר של אוטובוס עם ליווי מיוחד איפשר מעבר לחלק מאלה שהרשויות הישראליות שוללות בדרך כלל את זכותם לחופש תנועה, אך יש כאלו שגם בדרך זו לא נתאפשר מעברם. תושבי מזרח ירושלים גם הם זקוקים להיתר מיוחד לכניסה לרצועת עזה, והמוקד להגנת הפרט מטפל בלא מעט מקרים של מניעת כניסתם לרצועה.

אנשים פונים למוקד כדי לאפשר את כניסתם לרצועת עזה לביקור אחים ואחיות, הורים וקרובי משפחה אחרים; השתתפות בכנסים ובהרצאות; מסחר ועוד – הכול צרכים שהם חלק בלתי נפרד מקיום חיים נורמליים. בין היתר טופלו השנה במוקד חתן שלא ניתן לו להגיע לעזה לחתום על חוזה נישואין עם ארוסתו העזתית (כניסת בני משפחתו אושרה) ובתלמיד תיכון בן 17, שמשפחתו ביקשה לבלות את חג הקרבן עם משפחת אמו של הנער ברצועה. כניסתם של כל בני המשפחה

לרצועה אושרה למעט אותו נער – לגביו נדרשה פנייה ליועץ המשפטי של מפקד כוחות צה"ל ברצועה, על מנת שכניסתו תאושר.

תושבות ירושלים ש"נתקעו" בעזה בעקבות פרוץ האינתיפאדה

מזה זמן מטפל המוקד בעניינין של נשים תושבות מזרח ירושלים הנשואות לתושבי רצועת עזה וחיות שם עם בני-זוגן וילדיהם. שהייתן של הנשים בעזה מתאפשרת באמצעות היתרים הניתנים לתקופות של שלושה חודשים בכל פעם. עם פרוץ האינתיפאדה, נסגרו המשרדים במעבר ארז אשר עסקו במתן ההיתרים והארכת תוקפם, וגם עצם ההגעה למעבר נעשתה מסוכנת בשל אירועי הירי ברצועה, ובמיוחד על הצירים הראשיים. נשים רבות, שלא יכלו להאריך את היתריהן, נותרו בבתיהן ברצועה על-סמך היתרים שתוקפם פג. כשהגיעו לבסוף להאריך את היתריהן, בימים של רגיעה באירועים, הן נשלחו לא פעם לחקירה משטרתית בגין "שהייה בלתי חוקית ברצועה". בעקבות התערבות המוקד ופנייה לפרקליטות המדינה, הושג הסדר על-פיו הוארכו ההיתרים של נשים אלו באופן רטרואקטיבי, והוסכם שבמקרים חריגים ניתן יהיה להאריך עוד את תוקף ההיתרים, גם מבלי שהאישה תצטרך להתייצב עם ילדיה במחסום ארז.

כניסה לעזה בחג עיד אל פיטר

בכל שנה בתקופת עיד אל פיטר, נוהג הצבא לאפשר כניסת משפחות פלסטיניות מהגדה ומירושלים לעזה. השנה, נמסר למוקד, לא תתאפשר כניסה לעזה, בשל הסגר ובשל האירועים. המוקד פנה בנדון לפרקליטות המדינה וליועץ המשפטי של צה"ל בעזה, וביקש לשקול החלטה למנוע כניסה לעזה לרגל החג, וכדי לאפשר התכנסויות משפחתיות שהן מהמנהגים הדתיים והחברתיים של חג זה. במכתב נזכר כי מנהגי דת יש לכבד בהתאם לתקנה 46 לתקנות האג וסעיף 27 לאמנת ג'נבה הרביעית וכי אין המוקד מסוגל לראות סיבה בטחוניית כלשהי לאיסור על ביקורי החג, אלא שעולה חשש שמדובר ב"צעד של ענישה קולקטיבית – בכל העולם חוגגות השבוע משפחות בצוותא את חג המולד, את חג החנוכה ואת חג עיד אלפיטר. מתושבי הרצועה וקרוביהם מחוצה לה מונעים את ההתכנסות המשפחתית".

תגובה ראשונה של צה"ל הגיעה יומיים לאחר פניית המוקד, ביום הראשון של החג, ולפיה "הוחלט שלא לאפשר ביקורי ישראלים ברצועה גם בימים אלה" (הכוונה לפלסטינים תושבי ישראל. אותו סעיף בבקשת המוקד שנגע לכניסה לעזה לפלסטינים מהגדה, לא נענה כלל).

בשעה מאוחרת יותר באותו יום, נתקבל במוקד מכתב נוסף של נציג הצבא, לפיו "הגורמים המוסמכים החליטו כי תאושר כניסתם של ישראלים לאזור, והכל כמובן בכפוף למגבלות בטחוניות...". המוקד שאל מאיזו שעה בדיוק מותרת הכניסה, ונענה כי תשובה בעניין זה תגיע. בצהרי היום השני של החג (מתוך שלושה ימים), נמסר כי לא תותר כלל כניסה לעזה.

זכויות כלואים

איתור מקום מעצרם של כלואים

איתור כלואים המשיך גם השנה להיות אחד השירותים החשובים שמעניק המוקד לאוכלוסייה הפלסטינית בשטחים הכבושים. ישראל ממשיכה שלא להודיע מיוזמתה למשפחות העצורים על ידה, אודות מקום מעצרם, למרות שהחקיקה ופסיקת בג"צ מחייבים אותה לכך. המשפחות נשארות תלויות לעניין זה בפעילות ארגוני זכויות אדם. פעולת האיתור הפכה להיות דבר שבשגרה, ומדי יום עוסקים עובדי המוקד באיתור עצורים ואסירים. בדרך-כלל מוסר הצבא תשובות מדויקות ובמועד סביר. עם זאת, נתקל המוקד במקרים של סחבת, כשל באיתור ואף בזלזול בוטה – כגון כאשר האחראים לאיתור יצאו לטיול או לתרגיל מבלי שישאר אדם מיומן אחד במקום, ובמלים אחרות – לא היה מי שיאתר כלואים. חמורה מזו היא תופעה של העלמת עצורים במתקן הכליאה במגידו. במתקן כליאה זה פועל אגף חקירה של השב"כ, שמתנהלות בו חקירות באמצעות משתפי-פעולה. במספר מקרים בהם "לא הצליח" הצבא לאתר עצירים במשך ימים, הסתבר כי הם הוחזקו כל אותו זמן במתקן החקירות במגידו, בעוד שלמוקד נמסר מידע שקרי, לפיו הם אינם מצויים במתקן זה. תלונה בעניין נשלחה לפרקליט הצבאי הראשי, ובעקבות התלונה נמסר כי נערך תחקיר והופקו לקחים. עם זאת, הפרקליטות מסרה כי לא נמצאו תימוכין לכך שהמידע הועלם מהמוקד במזיד.